

Sterven met het ge

Daar sta je dan. Een cliënt overlijdt en in het zorgdossier vind je dat de overledene moslim is. Eigenlijk weet je heel weinig van de islam. Je belt een collega; zij is moslima en kan je gelukkig verder helpen. Wat weet jij van islamitische rouwrituelen? Twee verzorgenden geven tips.

TEKST: IRENE MULLER-SCHOOF

‘**W**at moeten we doen? Er is iemand gestorven met een islamitische achtergrond.’ Louise Chourti, verzorgende bij Laurens Borgsate in Rotterdam, krijgt als moslima met Marokkaanse achtergrond wel vaker een dergelijke vraag gesteld. Onlangs was het weer raak; het betrof een overleden man van Marokkaanse komaf. Helaas wist Louise ook niet alles. Hetzelfde geldt voor Sanija Tabakovic, collega-verzorgende bij Laurens de Wilgenborg en moslima, afkomstig uit Bosnië. Daarom besloten ze samen dieper in de islamitische rouwrituelen te duiken.

FOTO: IRENE MULLER-SCHOOF

Louise (links) en Sanija: ‘Besef dat je als niet-moslim je islamitische cliënt niet mag afleggen.’

VOORBEREIDEN

1 Ga met je islamitische cliënt en eventuele familie vroegtijdig in gesprek. Noteer in het zorgleefplan welke imam in de laatste levensfase moet worden ingeschakeld en noteer zijn telefoonnummer in het dossier. Ga na wat de laatste wensen zijn. Als er geen familie in Nederland is, ga dan via de gemeenschap op zoek naar een contactpersoon in Nederland of in het land van herkomst.

STERVEN

2 Ben je geen moslim? Blijf dan na het overlijden van je islamitische cliënt af. Je mag niet afleggen. Wel mag je een doek over de gestorvene leggen en de tanden bij elkaar doen met een handdoek onder de kin. Bel de imam zo snel mogelijk.

COLLEGA'S

2 Breng in kaart wie van je collega's kennis heeft van islamitische rouwrituelen. Wie is zelf moslim(a)? Wie spreekt welke taal? Bij cliënten met dementie kan het voorkomen dat ze in de laatste fase alleen nog maar de moedertaal spreken. Het is dan fijn als er collega's zijn die in die taal nog met de cliënt kunnen communiceren.

MOSKEE EN IMAM

4 Geen imam in het zorgdossier? Dan vind je die wel op internet. In Rotterdam bijvoorbeeld zijn er Bosnische, Marokkaanse, Surinaamse, Indonesische en Turkse moskeeën. Google op jouw stad of dorp, het woord 'moskee' en het land van herkomst van je cliënt. Grote kans dat je de juiste moskee en imam vindt. Of google 'lijst van moskeeën Nederland'.

zicht naar Mekka

Louise en Sanija spraken onder anderen de imams van hun moskee. 'Er blijkt geen verschil tussen de bijvoorbeeld Bosnische, Marokkaanse of Irakese rituelen', zo vernam Sanija. 'Als je maar volgens het islamitische geloof de rituelen volgt.' Voor al hun collega's verzamelden zij een aantal nuttige tips, zodat er geen paniek hoeft te ontstaan als er iemand met een islamitische achtergrond op sterven komt te liggen.

DE LAATSTE UREN

Gedetailleerde voorschriften bepalen het handelen van moslims gedurende de laatste uren van een stervende, weten Louise en Sanija. De stervende wordt neergelegd op zijn of haar rechterzijde met het gezicht in de richting van Mekka. Verder krijgt hij of zij water aangeboden tegen de dorst.

Bezoek brengen aan een stervende moslim is heel belangrijk. Hiermee kunnen islamitische gelovigen zegeningen verdienen. Daarom zijn er vaak veel mensen aanwezig in de stervensfase van

FOTO: SHUTTERSTOCK

een cliënt die moslim is. Elke islamitische gelovige kan bijstand verlenen, maar een imam heeft de voorkeur. Samen wordt er over de dood gepraat, worden er conflicten uitgesproken en wordt er vergiffenis

geschonken. Ook moet de stervende zijn of haar schulden aflossen, zodat hij of zij schuldenvrij voor Allah kan verschijnen. Indien nodig kunnen familie en/of vrienden bijspringen.

STERVENSBEGELEIDING

Vraag in de laatste levensfase of de imam bij je cliënt kan langskomen. Hij leest dan uit de koran, praat met de stervende cliënt en biedt hem of haar geestelijke bijstand. Ook kunnen er vanuit de moskee vrijwilligers komen om bij de stervende te zitten en een praatje te maken. Zo verrichten zij een goede daad.

UITVAARTVERZEKERING

Vaak zijn islamitische cliënten niet voor een islamitische uitvaart verzekerd. Vraag hiernaar bij het intakegesprek. Soms is familie niet vindbaar om je hierover te informeren. Als een cliënt naar het land van herkomst moet worden overgebracht is het nuttig om dat van tevoren te weten.

AL DJANAZA

Op de site van Stichting Islamitisch Begraafeniswezen (www.stichtingibw.nl) kun je uitgebreid lezen en zien hoe de wassingen en wikkelingen verlopen bij het afleggen volgens de islamitische wetten. Je vindt er ook het dodengebed: al Djanaza. In principe mogen alle moslims deelnemen aan een lijkwassing – als ze maar rein zijn. Besef dat je als niet-moslim je islamitische cliënt *niet* mag afleggen.

BEGRAAFPLAATS

In Nederland zijn de islamitische begraafplaatsen over het algemeen gemeentelijke begraafplaatsen met een islamitisch gedeelte. Moslims blijven graven van gestorven familieleden bezoeken. Het is een islamitische regel dat begraafplaatsen niet worden geruimd. De overledenen hebben hier hun eeuwige rustplaats.

RITUELE WASSING EN WIKKELING

Volgens de islam is een dood lichaam onrein. Als de overledene rein voor Allah wil verschijnen is dus een rituele wassing nodig. Het lichaam van de gestorvene wordt drie keer gewassen. Eerst is er een kleine wassing waarbij de handen, onderarmen, voeten, nek, oren, neus, mond en het gezicht worden gereinigd. Dan volgt de grote wassing. Hierbij worden beide kanten van het lichaam om de beurt drie, vijf of zeven keer van het hoofd tot aan de voeten gewassen. Het aantal keer moet oneven zijn. Het lichaam van een man blijft tijdens het wassen steeds van de knieën tot de lendenen bedekt met een doek; dat van een vrouw van de schouders tot de knieën. De wassing gebeurt vaak met water en zeep. Soms wordt er een lekkere geur aan toegevoegd. Na de wassing wordt het lichaam van de overledene in een lijkwade (kafan) gewikkeld. De traditie wil dat er een niet-genaaide lijkwade wordt gebruikt die bij voorkeur wit is. Behalve de kafan zijn er geen andere uiterlijke tekenen te zien bij de overledene: na de dood valt volgens de islam het onderscheid tussen mensen voorgoed weg en zijn alle moslims gelijk.

Filmpje bekijken? Ga naar YouTube en vul als zoekterm 'rituele islamitische wassing' in.

bij welke moskee een islamitische cliënt is aangesloten en of hij of zij een verzekering voor een islamitische begrafenis heeft. Mocht zo'n cliënt stervende zijn, schakel dan de imam van de vermelde moskee in.'

GESTORVEN

Nadat bij de islamitische cliënt de dood is geconstateerd volgt de rituele wassing. 'Dat is een taak voor familie en geloofsgenoten en in principe niet voor het verzorgend personeel of de uitvaartverzorger', vertelt Sanija. De rituele wassing wordt uitgevoerd door de eigen sekse. De echtgenoot mag ook zijn vrouw wassen en andersom. De armen moeten naast het lichaam liggen, niet op de borst gekruist. De overledene wordt driemaal gewassen. Daarna wordt hij of zij met rozenolie besprenkeld en in meerdere doeken gewikkeld. Dan volgt het dodengebed, al Djanaza, het liefst met zo veel mogelijk mensen erbij.

Moslims worden begraven, niet gecremeerd. De begrafenis is meestal binnen 24 uur. Daarnaast is eeuwige rust belangrijk, iets wat in Nederland niet kan worden gegarandeerd. Daarom wordt er vaak gekozen voor een begrafenis in het land van herkomst. De begrafenis van de overledene zal in dit geval niet binnen 24 uur plaatsvinden, maar wel zo spoedig mogelijk.

Er zijn nog veel meer interessante rituelen rondom het sterven van een islamitische cliënt, aldus Louise en Sanija. 'Belangrijk is dat je je van tevoren op de hoogte stelt van wat je moet doen als een cliënt de laatste fase ingaat en dat in het zorgdossier vastlegt.' ■

MEER WETEN?

- Wil je meer lezen over islamitische rouwrituelen, kijk dan op www.ontdekislam.nl, www.marokko.nl of www.stichtingibw.nl.
- Op YouTube staat een informatief filmpje over hoe het ritueel wassen en het wikkelen van een islamitische overledene in zijn werk gaat. Beelden en een korte uitleg vind je links op deze pagina. Om het filmpje te bekijken: vul als zoekterm 'rituele islamitische wassing' in.

Veel moslims wijzen het gebruik van bepaalde medicijnen in de stervensfase af, omdat ze helderheid van geest belangrijk vinden. Ingrijpen tijdens deze laatste fase van het leven is volgens de islam

verboden. 'Het is nuttig om van tevoren de wensen van islamitische cliënten en de mogelijkheden op je afdeling in kaart te brengen', zegt Sanija. 'Verder is het handig om in het zorgplan te vermelden